

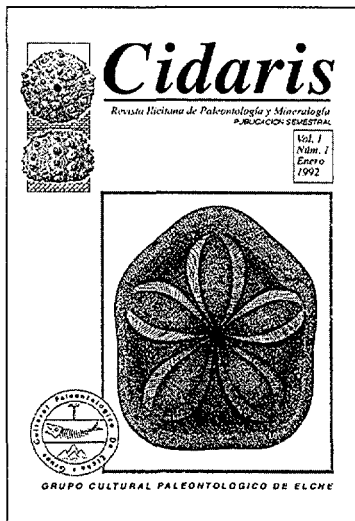
UN NOU MUSEU A LA CIUTAT. EL MUSEU PALEONTOLÒGIC D'ELX (MUPE)

Francisco VIVES BOIX
MUPE (Elx)

La ciutat d'Elx gaudeix d'un museu paleontològic des del passat 3 de desembre. La consecució d'un indret cultural d'aquesta magnitud no és una cosa lleugera. La lluita constant d'un grup d'il·licitans entusiastes de la paleontologia durant quasi vint-i-dos anys ha donat el seu fruit més desitjat.

EL COMENÇAMENT

En 1982 un grup d'amics es reuniren per a crear una associació cultural —el Grup Cultural Paleontològic d'Elx (GCPE)—, hi buscaven poder fer el que més els agradava, la recerca de fòssils per les rodalies del poble. Aquesta associació cristal·litza el 3 de maig de 1990. Els membres d'aquest grup prompte van comprendre la necessitat de protegir els jaciments que, a poc a poc, anaven posant-se al seu abast. Els amics de Crevillent, d'Asp, de Novelda, de Guardamar, etc., tots sense cap dubte ens avisaven de noves troballes, de peces grans, algunes espectaculars, que desapareixerien per l'acció d'una pala excavadora o qualsevol altra cosa. Immediatament es preparava una acció de

Portada de la primera revista Cidaris.
Malgrat el bon disseny, a l'interior
tot era fotocòpia per manca de
mitjans econòmics.

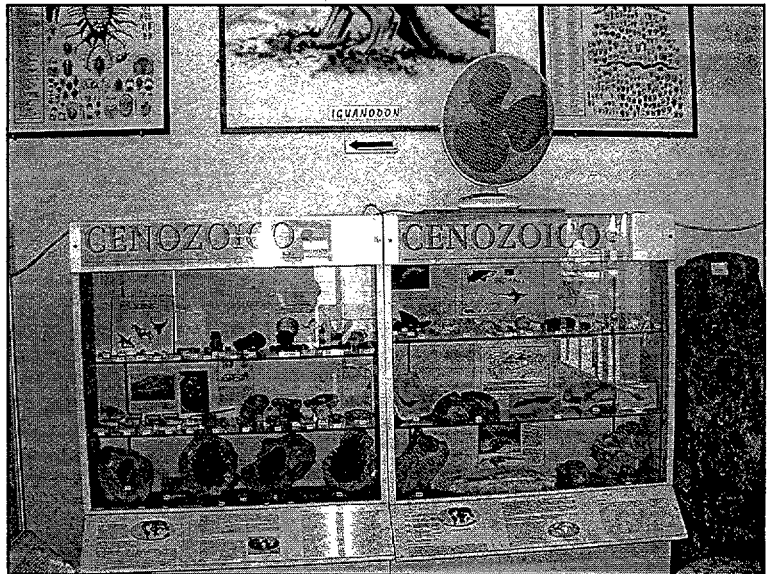
rescat per al cap de setmana i, fins i tot, es llogava una grua per poder alçar la peça i un furgó per al transport.

Uns pocs anys després les relacions amb els membres de les universitats d'Alacant i València s'enfortiren, la serietat del treball dels membres del GCPE era envejada i se sorprenien de com un grup de joves tractava de preservar el patrimoni paleontològic de la zona amb tanta capacitat. Quan s'inaugurà el Museu de Ciències Naturals de València s'exhibien vint-i-cinc fòssils d'Elx, cedits pel GCPE.

L'any 1991 el GCPE començà la publicació de la Revista de Paleontologia i Mineralogia CIDARIS. Al principi es tractava d'unes simples fotocòpies enquadernades com una llibreta, però a partir del tercer número surt d'una impremta i pot ser distribuïda a les universitats, museus i organismes interessats. La revista CIDARIS es converteix en revista científica periòdica, legalitzada amb un ISSN (*International Standard Serial Number*), amb articles seriosos que reben les felicitacions dels investigadors. La resposta no es va fer esperar, les col·laboracions a la revista CIDARIS començaren a venir de les universitats i la responsabilitat de la seua edició augmentà.

MAJORIA D'EDAT

Per altra banda, la col·lecció de fòssils del grup anava engrandint-se, moltes peces eren enviades a la facultat de biologia de la Universitat de

Aspecte de les vitrines de les instal·lacions de l'antiga Col·lecció Museogràfica. Fixeu-vos en l'aparell que hi ha sobre aquestes, era estiu.

València i al Museu de Ciències Naturals de Madrid entre altres raons perquè foren estudiades o identificades. L'Ajuntament d'Elx, el 1992, va cedir un petit local a l'Avinguda de les Corts Valencianes per poder guardar, restaurar, consolidar les peces i exposar una petita part d'elles.

El 22 d'octubre de 1994 va ser inaugurada l'Exposició Permanent de Fòssils i Minerals en el local-seu de l'Ajuntament. A partir d'aquest moment començà l'afluència de col·legis per veure-la, cosa que ens obligà a sol·licitar la presència d'objectors de consciència per mantenir-la oberta en horari escolar.

Els investigadors europeus començaren a vindre a Elx per conèixer de primera mà la col·lecció, la correspondència amb les universitats i museus europeus es tornà abundant. En aquell moment la revista CIDARIS s'intercanviava amb quaranta-quatre entitats nacionals i estrangeres.

Visita del catedràtic i expert en dinosaures José Luis Sanz a l'antiga Col·lecció Museogràfica. S'aprecia l'única sala.

La Direcció del Patrimoni Artístic de la Generalitat Valenciana reconeix, el 22 de febrer de 1996 (DOGV, del 14 de maig de 1996), la col·lecció del GCPE com a Col·lecció Museogràfica de Paleontologia i Mineralogia, i la incorpora a la xarxa de museus de la Comunitat Valenciana. A partir d'aquest moment, l'associació sol·licita una subvenció per a la catalogació informàtica de la col·lecció. Per fi disposem d'ordinadors no particulars (un Macintosh i un PC) per a confeccionar el fitxer de peces i per a maquetar la revista CIDARIS entre altres coses.

El GCPE organitza exposicions itinerants en centres culturals i educatius de la ciutat i la comarca. Convoca concursos de dibuix per a escolars. També ofereix tallers de paleontologia destinats a aficionats, estudiants i professors, el Primer Taller de Paleontologia es realitzà el 1995. Les eixides al camp per a la recerca de fòssils continuen, però sense ànim d'espoli i amb la cura necessària i obligatòria per al trasllat de les peces, així com la corresponent anotació de camp.

Un dels primers tallers de Paleontologia per a professors impartit per l GCPE amb la col·laboració del CEFIRE.

Totes les activitats del GCPE, docència, exposició, restauració, catalogació i estudi, es realitzen als escassos setanta-dos metres quadrats del local de l'Ajuntament. Una part era una única sala d'exposició amb una cabuda per a quinze alumnes (la resta de la classe esperava a la porta per poder entrar), les vitrines podien ser des d'un congelador fora d'ús d'una carnisseria, fins a un moble vitrina que ens havia arribat com a donació. L'altra part era polivalent, un magatzem que creixia sovint, un banc de restauració, un escriptori, dos armaris per fer de llibreria i unes quantes cadires. Tots els mobles eren fruit de donacions reciclades per al nostre ús. En la part interna s'hagué d'habilitar un entarimat per augmentar la superfície útil, i mitjançant unes cortines i un panell mòbil es tapaven les caixes de fòssils emmagatzemats i el banc de treball de restauració, així es podia tenir un aula per la docència. En acabar la classe tot tornava al seu lloc i podíem seguir treballant.

LA TRANSICIÓ

Des del primer moment que el GCPE va fer ús del local-seu cedit per l'Ajuntament es va crear en la consciència col·lectiva del grup la necessitat

de transformar aquella mena de pseudomuseu, a cavall entre una col·lecció privada i una barreja de peces etiquetades el millor possible, en un vertader centre d'investigació. Al mateix temps ens adonàvem de la dificultat que se'ns plantava davant com un mur de pedra inamobible: no disposàvem d'un mínim pressupost econòmic, a banda de les quotes dels socis i la subvenció per a la catalogació de peces. La revista CIDARIS portava publicitat d'algunes empreses amigues que ens ajudaven una mica en l'edició.

Durant els següents anys la tasca de l'associació es multiplica en tots els aspectes.

No era estrany que tinguérem visites setmanals d'investigadors per conèixer un nou jaciment o per preparar una nova campanya d'excavacions. Podríem citar les visites del Dr. Jorge Morales del Centre d'Investigacions Científiques del Museu de Ciències Naturals de Madrid; el Dr. Fernando Robles Cuenca, el Dr. Plinio Montoya Belló, D. Esteban José Sánchez, la Dra. Ana Márquez Aliaga de la Universitat de València; el Dr. Hans Hagdorn de la Universitat de Tübingia d'Alemanya, el Dr. Jean Gaudant de la Sorbona de París; el Dr. Jaume Gallemí del Museu de Geologia de Barcelona, J. M. Pons, R. Martínez i G. López de la Universitat Autònoma de Barcelona, etc.

Es va organitzar una exposició conjunta de minerals i fòssils amb els fons de l'empresa IBERDROLA, patrocinada per l'Ajuntament d'Elx i dirigida per D. Santiago Jiménez. Hem de dir que la injecció moral que ens va transmetre el nostre amic Santi va ser el revulsiu que ens mantingué amb forces per continuar lluitant per millorar dia a dia.

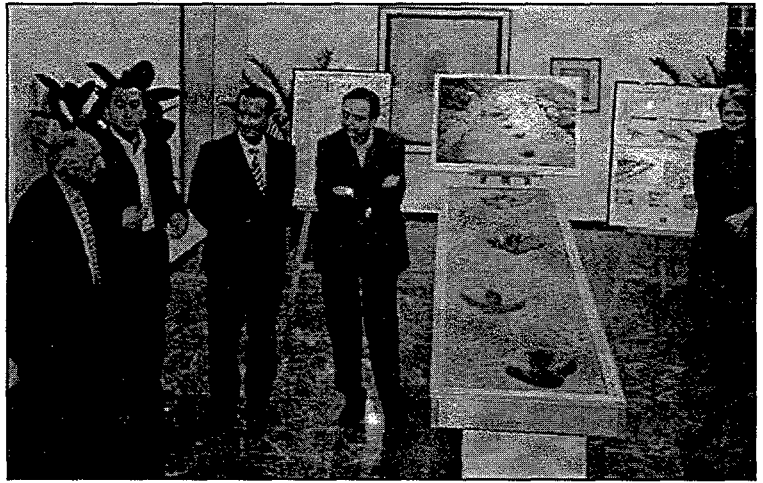
Una altra exposició conjunta i itinerant es va realitzar amb el Museu Escolar de Puçol i Tàfae, es titulava «Vida i Temps» i en ella s'hi disposava d'un CD-Rom interactiu sobre l'exposició.

L'intercanvi de la Revista CIDARIS amb publicacions d'altres entitats superava el centenar, és per això que el volum de material de biblioteca augmentà bastant, fins i tot rebérem donacions d'exemplars repetits entre els quals destaquen els fets per les Biblioteques de la Universitat Complutense de Madrid, de la Universitat de Saragossa i de la facultat de Geologia de Barcelona, amb donacions de centenars d'exemplars entre els quals es troben algunes obres de principis del segle xx.

NOTÍCIES D'UN NOU MUSEU

La primera notícia d'unes noves instal·lacions perquè contingueren la Col·lecció Museogràfica de Paleontologia i Mineralogia es dona el 1999 i se cita la Plaça de Sant Joan com a possible lloc. Aquesta notícia és fruit d'un acord amb l'Ajuntament d'Elx i el Museu Escolar de Puçol, per una banda, i el GCPE per altra. L'alcalde Diego Macià, sensibilitzat per la falta d'espai de les dues associacions, reconeix la tasca que aquestes entitats realitzen per la cultura de la ciutat i promet iniciar els tràmits per construir els dos edificis, un a Puçol i l'altre, el Museu Paleontològic, a la ciutat.

Acte de lliurament de la reproducció de les icnites de dinosaure al GCPE per part de l'empresa Iberdrola

A partir d'ara tots els esforços del GCPE es dirigeixen a consolidar les aliances amb diverses entitats científiques i a buscar ajuda per a la realització del projecte museogràfic, així com buscar el patrocini d'empreses amb l'intent de subvencionar algunes reproduccions de dinosaures per al futur museu.

La primera reproducció en aplegar a Elx va ser la de les icnites d'*Iguanodon* de La Rioja (de 3,80 m per 0,80 m) en febrer de 2000, donació de l'empresa IBERDROLA a través del director de la secció de mineralogia i paleontologia Santiago Jiménez.

Les activitats del GCPE no cessen en cap moment, s'imparteixen cursos com l'anomenat «Taller de Paleontologia» per Mario García Bartual del Museu Reverte d'Antropologia de Madrid (CEFIRE d'Elx) i el «Curs d'iniciació a la paleontologia» per Jesús Caracuel (Universitat d'Alacant - CEFIRE d'Elx).

Aquests cursos es tancaven amb conferències de personalitats en el món de la paleontologia com el Dr. José Luis Sanz, catedràtic de la U. Autònoma de Madrid, el Dr. Eudald Carbonell Roura catedràtic de la U. Rovira i Virgili de Tarragona, i el Dr. José María Bermúdez de Castro Risueño del Museu de Ciències Naturals de Madrid, aquests dos últims codirectors de les excavacions d'Atapuerca i premis Príncep d'Astúries.

En les Jornades de divulgació científica a la Universitat d'Alacant el GCPE participà exposant diversos materials, en amples vitrines, de la província d'Alacant.

S'organitzen viatges als Museus de Ciències Naturals i al Geològic-Miner de Madrid, així com a Arnedo per visitar els jaciments d'icnites de dinosaures i el seu Museu Paleontològic.

El paleontòleg José M.ª Bermúdez de Castro, codirector de les excavacions d'Atapuerca, abans de començar una conferència a Elx.

Membres del GCPE participen en les excavacions de Las Hoyas (Conca) sota la direcció del Dr. José Luis Sanz de la Universitat Autònoma de Madrid, i al jaciment de Venta del Moro (València) sota la direcció del Dr. Plinio Montoya de la Universitat de València.

El 5 de juny de 2003 se signa un conveni amb la Universitat d'Alacant per a realitzar projectes i programes d'investigació de forma conjunta; formació de personal investigador i tècnic, intercanvi de personal, organització d'activitats, cooperació educativa, etc.

Membres del GCPE participen en la Primera Expedició Científica Espanyola a Níger entre el 26-12-2003 i el 06-01-2004. En aquesta primera fase els objectius principals de l'expedició són avaluar els jaciments de dinosaures de Tiguidit, localitzar nous jaciments i establir acords amb les administracions locals per a les fases posteriors d'excavació i d'estudi del material. Per altra banda s'ofereix ajuda per al desenvolupament de la zona i per col·laborar amb l'Associació per a la Protecció, Salvaguarda i Gestió dels Jaciments de Dinosaures (*Association pour la Protection, la Surveillance et l'Entretien des Sites de Dinosaures*, AJOBER) de Níger per aconseguir alguna figura de protecció de l'UNESCO —com a màxima aspiració la de Patrimoni de la Humanitat— i així poder assegurar aquest patrimoni, que permetia oferir-lo com a recurs cultural i iniciar una infraestructura turística de qualitat al lloc. A més s'ofereix ajuda per a crear un museu paleontològic local. Per un altra banda i, tenint en compte, la pobresa de la zona, s'intenten analitzar les infraestructures sanitàries i

educatives per a organitzar el treball d'ONGs interessades en aquella part de Níger.

LA REALITZACIÓ DEL MUSEU

L'Ajuntament obté la propietat d'uns baixos i primeres plantes —en total 1.157 metres quadrats de superfície— de la plaça de Sant Joan per a ser condicionats com a museu, els visitem i al primer prompte ens sorprén la distribució anàrquica dels espais, a banda de la vista que ofereix pel fet d'estar en obres. No hi havia ni un racó esquadrat i la planta baixa no estava al mateix nivell sinó a diverses altures. S'hauria de confiar en la bona feina de l'arquitecte que se'n fera càrrec.

Participació de membres del GCPE en una de les excavacions al jaciment de Las Hovas a Conca.

El primer projecte de l'edifici el coneguérem l'any 2000, però ja ens van avisar que era una mena d'esborrany i que sofriria diverses modificacions fins el moment que fóra definitiu. Tindria uns 700 metres quadrats d'exposició i uns 450 metres quadrats per a serveis del museu.

L'arquitecte autor del projecte fou D. Roberto Rodríguez Pérez en primera instància, però l'arquitecte que l'executà fou D. Julio Sagasta Sansano.

El projecte museogràfic va ser realitzat en un primer moment per Jorge Morales i Plinio Montoya, i fou modificat posteriorment per membres del GCPE amb el vistiplau de José Luis Sanz, José María Bermúdez, Eudald Carbonell, Alfonso Yébenes i Jesús Caracuel.

El pressupost ascendia a de 455.000 €, quantitat que l'Ajuntament assumiria íntegrament.

Entre tant, l'1 de juny de 2001 s'inauguren les noves instal·lacions del Museu Escolar de Puçol. Confesse que vam sentir molta enveja pels espais amples i il·luminats per llum natural, pel taller de restauració, pels magatzems, per la biblioteca, etc., una preciositat! Quan ens tocaria a nosaltres?

Les obres de condicionament dels locals començaren el setembre del 2002. La empresa constructora encarregada de l'obra fou Intersa Levante.

La premsa de vegades deixava caure que el museu paleontològic obriïa per a maig del 2003, però el canvi de regidor de cultura després de les eleccions retardà aquesta data a la tardor del 2003. Administrativament el 29 de setembre de 2003 es creà el Museu Paleontològic d'Elx (DOGV, del 24 de octubre de 2003). A partir d'aquesta data podem considerar que no hi ha marxa enrere.

Quan les obres finalitzaren el maig de 2004 es preveia l'obertura encara durant primer semestre de 2004, a pesar que el muntatge de l'exposició no estava adjudicat a cap empresa. El juliol de 2004 l'empresa Pigràfics d'Alcoi es va fer càrrec del projecte de muntatge. L'assessor científic d'aquest projecte fou Esteban José Sánchez i l'autor dels paleoambients, l'artista il·lucità Javier Beltrá Macià.

De la mateixa manera que es pateix quan es fan obres de reforma a casa pròpia, així vam patir la remodelació d'aquests espais per a convertir-los en museu. No podem dir que fèiem el control de l'obra, però quasi. Ens preocupava un envà mal posat, una canonada on no tocava, un aparent retard de la feina, etc.

Després vindrien els petits problemes amb l'empresa encarregada del muntatge, molt voluntariosos, però sense cap idea de paleontologia i amb el compromís de concloure la feina en una data determinada. De vegades els nervis ens traïen i ens alçàvem la veu. Res que no tinguera remei.

I per fi, el 3 de desembre de 2004 s'inaugura el Museu Paleontològic d'Elx a la Plaça de Sant Joan. Pel matí es presentà als mitjans de comunicació i a les huit de la vesprada al públic en general. Hi assistiren a l'acte l'alcalde d'Elx Diego Macià, regidors de tots els partits polítics, membres d'organitzacions i entitats socials de la ciutat, personatges de la cultura, directors d'altres museus, els catedràtics i professors que redactaren els projectes museogràfics, els membres del GCPE i amics, molts amics, no podríem enumerar-los a tots, quasi cinc-cents, gràcies a tots.

BREU DESCRIPCIÓ DEL MUSEU

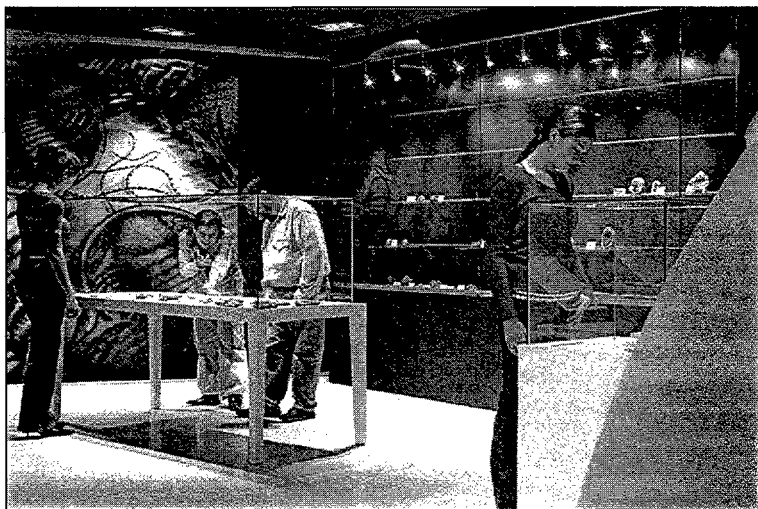
El MUPE té dos pisos, la part d'exposició disposa d'uns 450 metres quadrats en la planta baixa i d'uns 250 metres quadrats en la planta alta.

La planta baixa està dedicada a la paleontologia general i la planta alta es particularitza en la paleontologia de la regió. La visita s'inicia

al vestíbul amb un petit homenatge a Pere Ibarra, segueix una cúpula amb un audiovisual de cinc minuts de duració sobre l'origen de la vida, després s'entra en la sala del Paleozoic, a continuació en la del Mesozoic i finalment en la del Cenozoic. Prop de l'escala hi ha un espai dedicat a la paleontologia com a ciència i a la protecció de jaciments. La sala d'exposicions temporals està baixant uns graons. En aquesta planta destaquen les reproduccions d'esquelets de dinosaures per la grandària i la perfecció i per estar ambientats amb algun efecte especial d'il·luminació i so.

Sala del Paleozoic del nou Museu Paleontològic d'Elx.

En la planta alta es recorren els espais dedicats al Mesozoic (Triàsic, Juràsic i Cretàcic) i al Cenozoic de les comarques d'Alacant i altres veïnes, amb peces de jaciments d'Elx, Crevillent, Guardamar, Asp, Morella, Las Hoyas, Ribesalbes, Quibas, etc. En aquesta planta es poden observar unes àmplies col·leccions de vegetals, ammonits, belemnits, bivalves, gasteròpodes, equinoïdeus, peixos, rèptils i macromamífers. Destaquen per la seua grandària els ammonits d'Elx, els ossos de dinosaures de Morella i una mandíbula de proboscidi de Crevillent.

En el MUPE hi ha cinquanta-set vitrines i quatre ambients, en total s'hi exposen 1.200 peces. Disposa d'un aparell elevador i lavabos adequats a minusvàlids. També hi ha una tenda de records a l'eixida.

La part no visitable pel públic està formada per una sèrie d'espais destinats al treball intern d'emmagatzematge, manteniment i restauració de fòssils; també hi ha un aula per a impartir cursos, un despatx, una cartoteca i una biblioteca.

EL FUTUR

Creem que el desenvolupament d'un museu deu complementar-se essencialment amb una activitat dinàmica darrere de les seues parets. La idea del museu com a magatzem de peces, està lluny dels nostres objectius i per això es pretén dotar a aquesta institució dels mecanismes bàsics per a desenvolupar projectes propis o de col·laboració, sempre en el marc de la paleontologia.

La nostra pretensió museística i la nostra oferta és la creació d'un centre de cultura, amb unes característiques que pretenem que superen les d'altres manifestacions culturals. En el museu volem oferir informació, coneixement i plaer, que no estiguem sotmesos a cap limitació de les que envolten a altres esdeveniments culturals. El museu estarà sempre aquí, a la disposició de qui vulga conèixer-lo, sense exigir per això un elevat nivell cultural, ni un alt coeficient intel·lectual. Tenir ofertes per a tots; amb un calendari ample i sense imposar un ritme a seguir en les visites.

Sols volem divulgar un aspecte de l'àmbit de les Ciències de la Terra i de la Biologia des de la museística, focalitzat a estudiants d'ESO i batxillerat, així com a altres persones interessades en la matèria. A més, en ser dipositaris de col·leccions locals de fòssils amb un alt interès científic, aquestes es posaran a disposició del professorat i dels estudiants, en les activitats pràctiques de les disciplines corresponents.

El taller de restauració, la cartoteca, la biblioteca i els fons emmagatzemats, d'acord amb les normatives del Servei Valencià d'Inventariat (SVI), estan a disposició de tots. Aquesta nova instal·lació museística del municipi d'Elx, realitzada amb l'esforç d'uns aficionats, amb la col·laboració de grans professionals i amb la sensibilitat de l'Ajuntament de la localitat, fan possible la presentació d'aquesta nova oferta cultural.

